

Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova
Writers' Union, Republic of Moldova

Intelectualii basarabeni față cu KGB-ul din spate

The Bessarabian Intellectuals facing the KGB from behind
– an interview with Vlad Pohilă, journalist, translator,
member of the Union of Writers from Republic of Moldova –

Even since from the years of Soviet occupation people talked a lot and obsessively, sometimes in a low voice, sometimes over the left about all kinds of „informers“ from all fields: writers, journalists, actors, singers or choreographers, scientific researchers, academicians from universities („institutes“), but also the colleagues from industrial schools („technicals“), or from general schools.

Keywords: Republic of Moldova, Soviet occupation, KGB, journalist, „informers“

Institution's address: str. 31 August, nr. 98, Chișinău, Republica Moldova,
tel/fax: (+373 22) 23.47.24.

– *Au fost securiști printre scriitorii? Au fost și scriitorii care nu au colaborat cu KGB-ul, deși li s-a cerut asta?*

– Un răspuns, mai mult sau mai puțin credibil, la aceste întrebări îl poate da însăși instituția implicată (sau, de vreți - „interesată“): KGB-ul de ieri, KGB-ul de azi, numit, în spiritul înnoirilor onomastice de la noi, SIS. La fel, pot răspunde cu suficientă competență și unii cercetători care au avut acces la arhivele KGB-ului; personal cunosc cel puțin doi din aceștia (adică cercetători care au răsfoit dosarele KGB-iste): scriitorul și istoricul Iurie Colesnic și istoricul doctor în drept Mihai Tașcă. Alte opinii sau informații comportă inerent o doză de subiectivism, poate și de mitologie. Nu voi descoperi nimic nou dacă voi spune că una dintre cele mai palpabile obsesii românești, din ultimul timp (de fapt, din perioada postbelică), este cea pe care aș numi-o „obsesia securismului“, a suspectării și căutării fervente de securiști, de agenți ai KGB-ului, în orice domeniu, spațiu, segment al existenței noastre. Am zis obsesie *românească*, nu *moldovenească* sau *basarabească* pentru că, la acest capitol, chiar că „suntem români și punctum“: diferențele zonale de altă natură (lingvistică, spirituală etc.), oricum ne semnificative, aici se diluează cel mai mult și un moldovenist ca Vasile Stati este bun frate de sânge cu un naționalist sau un globalist de la București.

„Obsesia securismului“ are, desigur, un temei, o

bază, o motivație solidă: KGB-ul în URSS, apoi și Securitatea în România, STASI în Germani zisă Democratică, KDS-ul bulgar, *Bezpieczenstwo*-ul polon sau *Sigurimi*-ul din Albania, și altele făcute de NKVD-KGB, după chipul și asemănarea sa, au fost niște instituții monstruoase, diabolice, care prin însăși esența lor au implicat zeci de milioane de oameni. I-au implicat nenorocindu-i pe cei mai mulți, căci numărul celor pe care i-au fericit trebuie să fie infinit mai mic.

Demonismul activității KGB-ului, Securității, STASI-ului etc. rezidă în faptul că a stimulat pâra, un mare păcat biblic, mizând cel mai mult, dacă nu exclusiv, pe *pârători* (în termeni moderni: *denuțători*, *autori de delațiuni*; în termeni de jargon – *turnători*, *urechiști*, *băieți cu ochi albaștri* etc., sau, cu referire exclusivă la Basarabia sub ocupație sovietică: „*stukaci*“, „*șestiorka*“).

Poate să pară ciudat, însă găsesc aici o referire la... Sfânta Scriptură. Doar Însuși Iisus Hristos a fost, în bună parte, o victimă a pârei. Adus la judecată, «Pilat deci a ieșit afară la ei [la ostașii și aprozii iudei care L-au prins și L-au legat – n.n., Vl. P.] și le-a zis „Ce pâra aduceți împotriva Omului Acestuia?“ Drept răspuns, ei au zis: „Dacă n-ar fi fost un făcător de rele, nu L-am fi adus noi în mâinile tale“. Atunci Pilat le-a zis: „Luați-L voi și judecați-L după legea voastră“. „Nouă nu ne este îngăduit de lege să omorâm pe nimeni“, i-au zis Iudeii» (Faptele Apostolilor; Ioan, 18, 28-31).

Vlad Pohilă

Mi se par deosebit de semnificative, în acest pasaj din Cartea Sfântă, două amănunte: a) pârătorii lui Hristos recurgeau la demagogie pură, sfidând orice probe, dovezi, argumente – acestea, se pare, în genere nu îi interesau; b) tot ei, dar mai ales „liderii lor spirituali“, cei care ardeau de dorință să-l vadă pe oponent (adversar, inamic) răstignit, lichidat fizic, preferau să ducă la pierzanie pe „oponenții“ reali sau imaginari, cu mâinile altora. Metodele astea, precum vedem, sunt străvechi, de sorginte orientală, și au fost preluate cu mult succes în activitatea NKVD-KGB-ului sovietic și a Gestapo-ului german – organizații gemene, cum gemeni sunt nazismul și comunismul. Mai apoi, după 1945, metoda a fost „implementată“ și în activitatea altor instituții similare, din statele

numite „socialiste“, acestea fiind create, cum am zis, după model sovietic, și cele mai numeroase și violente cadre pentru țările „frățeste“ fiind mobilizate dintre activiștii odiosului Komintern care, după extinderea socialismului în Europa, la Moscova riscau să șomeze.

Încă din anii de ocupație sovietică se vorbea mult, obsesiv, când în șoaptă, când în derădere, despre tot felul de „turnători“ din toate sferile: scriitori, ziariști, actori, cântăreți sau coregrafi, cercetători științifici, cadre didactice din universități („institute“), dar și din colegii („tehnicumuri“), din școli profesionale sau de cultură generală... Ca să nu mai vorbim de tot soiul de activiști iar uneori și simpli lucrători din instituțiile politice, din organizațiile de stat, din unitățile economice (fabrici, uzine, colhozuri...), din cele comerciale etc. Plus, simpli sportivi, taximetriști și alți conducători auto, berari,

ospătari, ghizi, traducători, intendenți, paznici... – o listă amețitor de lungă! După 1990, „securismul“ a devenit mai mult un subiect de predilecție al oricărui discuții „la un pahar de vorbă“, apoi, încet-încet, și în instituțiile media, cu deosebire în presă.

Așadar, având în vedere vasta „diversitate biologică“ a celor implicați în activitatea organelor represive, nu încapă nici o îndoială că au fost și scriitori care au colaborat cu Securitatea. Problema însă, cred eu, trebuie pusă ceva mai altfel, puțin mai nuanțat. Doar au fost diferite forme de colaborare și au fost agenția ai KGB-ului cei mai puțini care au conlucrat cu organele represive din „patriotism sovietic“ (sau de alt fel), adică dintr-o percepere aiurită a „datoriei de cetățean“. Unii au fost șantajati sau constrânși de împrejurări să colaboreze, alții au căzut victimă propriei slăbiciuni sau lașității, cei din a

treia categorie însă au făcut-o mai mult sau mai puțin benevol – din dorința de a se răzbuna pe unii colegi de breaslă, din invidie sau poate chiar din sadică plăcere de a „ogoi“, de a înfrânge pe un coleg mai talentat, mai onest, mai curajos în inegalul duel nedeclarat cu regimul totalitar, cu teroarea ocupației sovietice. Unii (de ex., niște redactori de carte sau șefi de redacții) poate nu au colaborat cu KGB, însă au acordat servicii „adiacente“, indirecte (extrem de prețioase, de altfel – pentru organele represive): am văzut cu ochii mei niște recenzii „interne“ pentru manuscrise de poezie sau de proză în care niște redactori găseau „accente naționaliste“ sau „note antisovietice“. E de precizat că aceste „recenzii“ au fost scrise prin 1987-1988, așadar, când se declanșase deja *perestroika*, politica de relativă liberalizare inițiată de liderul sovietic Mihail Gorbaciov, iar autorii acelor „delațiuni editoriale“ trec astăzi drept aprigi promotori ai ideilor democratice, europene; într-un fel și ca mari patrioți români, intelectuali de elită etc. Povestea cu redactorii de carte fideli unei doctrine chiar când aceasta se sufoca în agonia morții, mi-a amintit alte două cazuri, la fel de penibile, însă tot atât de mult „ale noastre“: un actual academician-filolog, și un prosper businessman acum – prin 1989, fiecare în parte, desigur, făcea a patra, respectiv a treia tentativă de a intra în Partidul Comunist din URSS...

Apoi, după prăbușirea comunismului în Europa – până la Prut –, unii din cei care au colaborat (sau au fost constrânși să colaboreze) „s-au lepădat de Satana“, s-au căit într-un fel sau altul. Există însă și din cei care au continuat, continuă să se mai afle în slujba (solda) KGB-ului re-făcut, fardat: cine va pune la îndoială că SIS-ul din Chișinău e o „cioară vopsită“ a KGB-ului, strâns afiliat FSB-ului lui Putin? Și, mai înainte, dar cu deosebire în această vară, după invadarea Georgiei de către Rusia, în mass-media din lumea liberă – fără menajamente, dar cu argumente – s-a pus semnul egalității între FSB și Gestapo, acea structură care s-a făcut vinovată de Holocaustul evreilor, NKVD-KGB („tatăl“ FSB-ului) având pe conștiință atâtea alte holocausturi.

Cum nu dețin date concrete, nu pot numi vreun scriitor sau om de arte „securist“, colaborator al KGB-ului: ar ieși, nu-i așa, că savurez și eu, aici, acum, păcatul părei. voi evoca, în schimb, cu emoție, numele unor scriitori care au pățit din cauza Securității, iar dacă au pățit înseamnă că au opus și rezistență mașinii diabolice a KGB-ului: Nicolai Costenco, Sanda Lesnea, Alexei Marinat, Petru Cărare, Gheorghe Cutasevici... Lista poate fi continuată, desigur, a se vedea, în acest sens, și o carte a publicistului Alexandru Donos, intitulată chiar așa: *Scriitori martiri* (Chișinău, 2000).

Aici pare nepotrivită, riscantă vreo comparație și

totuși, s-ar impune unele precizări în legătură cu fenomenul „turnatului“ la organele represive, văzut prin „prismă națională“. O impresie generală e că rușii, bielorușii și ucrainenii (mai puțin cei din Lwow și din alte regiuni apusene), ca fondatori ai URSS, au fost „cei mai gata la apel“ mai căzuți în ispita colaborării cu KGB-ul, organele represive fiind percepute de mulți ca „străjer al securității statului sovietic“, „apărător al patriei comunismului“ – de imperialismul mondial, evident, de „puhoaietele de spioni străini“, dar și de „dușmanii interni“. Amintim, în context, observația filosofului rus Aleksandr Zinoviev (1922-2006) despre un „entuziasm popular“ în URSS, manifestat prin aprobarea de către numeroși sovietici (ruși) a deportărilor și a altor crime săvârșite de Stalin. (Ca o tristă ironie a sorții, - august 2008, 75% din ruși aprobau cu mult entuziasm criminala agresiune putinistă a Georgiei...). Evreilor din URSS, ca și celor din alte părți, morala tradițională, etno-religioasă, nu le-a îngăduit să „toarne“ la NKVD-KGB pe alți evrei. Prin contrast, armenii și georgienii au respins colaborarea cu organele represive datorită unor legi nescrise ale „mândriei (sau: bărbăției) montane“, echivalentă cu demnitatea lor națională. Popoarele baltice, în special lituanienii și estonii, dar și numeroși letoni, au păstrat instinctul solidarității naționale în fața inamicului, agresorului, întruchipat și de sau poate mai ales de NKVD-KGB, tratându-l cu neîncredere, cu teamă, dar și cu dispreț. Continuând paralelele, constatăm că polonezii au fost infinit mai reticenți al ideea de a face servicii pentru *Bezpieczenstwo*, decât nemții din R.D. Germană cu STASI-ul lor; cehii s-au arătat a fi mai imuni decât slovacii la ispita colaborării cu Securitatea de la Praga, în raport cu românii, ungurii au fost mai rezistenți, iar bulgarii mai indiferenți ș.a.m.d.

– *Ce urme au lăsat aceste lucruri (colaborarea cu KGB sau invers – terorizarea de către acest organ represiv) asupra scrisului, la noi?*

– Greu de spus... Dacă e să ne referim la faptul de au găsit „aceste lucruri“ vreo reflectare în scrisul autorilor „pățiți“ ... – e bine să se știe, și am în vedere, în primul rând, tânăra generație (inclusiv de oameni ai scrisului), că în anii de regim sovietic, NKVD-KGB-ul era un „subiect-fenomen“: total interzis, prohibit, tabuizat – nici măcar de bine, elogios, nu se putea/ nu se recomanda să se scrie despre activitatea „ostașilor lui Dzerjinski!“ Totuși, se mai scria și pe această temă. Ion Druță poate o fi uitat acum, dar profesorul său de istorie, naționalistul Horia din *Clopotnița* (1972), în câteva secvențe trădează faptul că a fost anchetat, terorizat de agenții KGB. Dacă e să ne referim la literatura română în ansamblu, mi se

pare cu totul revelator romanul *Galeria cu viță sălbatică*, de Constantin Țoiu, scris în 1976, și în care eroul central, Chiril Merișor (de altfel, redactor la o editură...), penibil terorizat de Securitatea română, este împins la sinucidere. Am citit *Galeria*... chiar la apariție, m-a tulburat nespuse de mult lectura acestui roman, și am cumpărat de la o librărie din Moscova toate exemplarele disponibile – vreo 20 – dăruindu-le unor prieteni și colegi din Chișinău. Și aceștia rămăseseră bulversați de măiestria și curajul cu care abordase C. Țoiu un subiect atât de „delicat”, „sensibil” pentru acele timpuri dure. A venit apoi rândul romanului lui Marin Preda – *Cel mai iubit dintre pământeni*, în care personajul principal, Petrini, victimă a regimului securist, dar și al unei societăți „securistizate”, ispășește o grea osândă, cu totul nemeritată. Anterior, M. Preda tipărise niște eseuri superbe (*Imposibila întoarcere, Era ticăloșilor*) în care divulga caracterul demolator al spiritului securist. Din alte spații literare, aș aminti de un prozator bulgar, Pavel Vejinov, care scrisese pe la începutul anilor '80 ai secolului XX un excelent roman, *Noaptea cu cai albi* (tradus foarte bine și în limba română), mai întâi la București, apoi și la Chișinău). Câteva personaje din această carte sunt victime, respectiv, copoi ai KDS – Securitatea bulgară. Deja în „epoca Gorbaciov”, a făcut multă vâlvă romanul lui Anatoli Ribakov – *Copiii străzii Arbat*, despre teroarea NKVD-istă, apoi romanul *Insomnia*, de Aleksandr Krohn, și acesta scriitor evreu, de real talent, din Rusia. Insomniile protagonistului cărții lui Al. Krohn erau provocate – ați înțeles sau ați intuit corect – de organele represive ale URSS din ultimele decenii ale imperiului.

Revenind acasă la noi, nu pot să nu amintesc de romanele lui Aureliu Busuioac: *Pactul cu diavolul* (2000) și *Spune-mi, Gionny...* (2002), acestea s-ar înscrie foarte bine în lista, destul de modestă, de altminteri, cu scrieri strict beletristice care abordează subiectul „delicat” al intelectualului basarabean față de KGB. Da, cu același subiect, tratat mai direct sau mai aluziv, au apărut și o serie de lucrări paraliterare – aduceri-aminte, jurnale, eseuri, interviuri etc. În unele dintre acestea însă transpare elementul „contrafăcutului”, al nesincerității, al faptelor trase de păr sau chiar „frumos falsificate”. Se prea poate că e o particularitate a speciei de jurnal (intim, literar, de memorii), de vreme ce s-au depistat asemenea elemente și în *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, elogiât de unii până la cota fantezistă de „cea mai bună, cea mai sinceră scriere în proză din literatura română a secolului XX”, chit că în cazul lui M. Sebastian au operat intervenții în textul manuscrisului succesorii lui – estetici, de trăiri, de sânge.

– *Ar fi necesară o discuție publică la acesta capitol și în Basarabia? și de ce?*

– Dar au și fost inițiate asemenea discuții, în câteva publicații, care însă au fost întrerupte sau suspendate, lăsând impresia că ele prezintă interes până la un punct, până s-au expus anumite persoane interesate să-și etaleze confesiunile. De ce merită? Măcar și din motivul că orice subiect de însemnătate obștească majoră, oricât de delicat ar fi, poate și trebuie să fie discutat și public – nu numai „la un pahar de vorbă”, dar și într-o publicație de prestigiu sau în Parlament, să zicem. S-a vorbit, cu diverse ocazii, „pe voci diferite” (ba chiar foarte diferite), și despre Legea lustrației ca o necesitate imperativă pentru fragila democrație din Basarabia noastră încă sovietică. Dacă s-ar ajunge și în Republica Moldova la adoptarea unei asemenea legi, respectiv, la deschiderea dosarelor Securității (KGB), numai ca în România să nu se facă. Doar în România „cauza lustrației” au monopolizat-o tocmai cine nu avea ce căuta acolo – numeroși artizani ai kaghebizării țării, mai exact urmașii acestora, care au avut grijă să curețe trecutul securist – al lor, al părinților, al rudelor, al prietenilor, al tovarășilor de opțiuni, al conașionalilor sau coreligionarilor – pentru a putea lovi mai liber, cât mai dur, în oponenții ori în concurenții lor, în oricine au dorit ei, CNSĂS-istii, să fie pus la punct, „să fie cumițit”, să i se închidă gura. S-a făcut și se face totul prin mijloace, prin acțiuni ce trădează multă patimă, invidie, rânză, dorința de a băga zăzanie și de a dezbină, o sete ne bună de răzbunare. Noi, nimic de spus, avem astea și fără o Lege a lustrației, mai mult – chiar și fără o amplă, serioasă discuție publică privind tragica, halucinantă, kafkiana relație intelectualitate – KGB. Relație care este, așa cum am mai menționat, a fost, este marcată de demonismul unor doctrine și practici sortite unei dăinuiri cu început cert, dar, din păcate, cu un final al cărui capăt nu se mai vede.

A consemnat Angelina OLARU

(articol preluat din publicația „Stare de urgență”, anul I, nr. 8, decembrie, 2008, p. 16)